

СТАНОВИЩЕ

ОТ ПРОФ. Д.Ф.Н. СТИЛИЯН ЙОТОВ ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

НА ВАЛЕНТИН КОНСТАНТИНОВ КАЛИНОВ НА ТЕМА:

МЕСТА НА ИСТИНАТА В ПОЛЕТО НА ПСИХОАНАЛИЗАТА

ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ – 2.3. ФИЛОСОФИЯ

(Съвременна философия)

ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР”

Като научен ръководител на докторанта Валентин Калинов познавам изследването му от непосредствена близост и ще подчертая неговата отдаденост на темата, свързана с психоанализата, упоритостта му да проследява в най-малкия детайл и в тяхното развитие идеите и решенията на З. Фройд, умението да съпоставя помежду им значими интерпретации предложени от последователи и критици на психоанализата, както и да предлага и удържа собствена позиция относно същността и ефективността ѝ. Затова от самото начало ще заявя, че Калинов има качествата на млад учен със задълбочени познания във философията и психологията, но и в много други области на хуманитаристиката, компетентен е да открива и анализира проблемни и евристични моменти в тях, творчески да ги прилага с оглед съвременни и актуални задачи пред науката и в практиката на социалното взаимодействие. Участието му в семинари, в това число и като ръководител, е засвидетелствало и умението му да преподава със страст и такт, а включването му в научни проекти – способността да се организира и да допринася за общата и успешна организация на начинанието.

Завършената и предложена за защита дисертация *Места на истината в полето на психоанализата* е в обем от 410 стр., включва библиография от 155 заглавия на български, английски, френски, италиански и немски език. Текстът на дисертацията е организиран в пространно въведение, три глави и послеслов, играещ ролята на заключение. Авторефератът представя адекватно съдържанието и тезите на дисертацията, откроява три реални приносни момента. Наред с това авторефератът съдържа две части „Ограничения, метапроблеми, открити въпроси“ (с. 44-45) и „На острова на човека. Бележки преди края“ (стр. 48-59), които не кореспондират пряко с текста на дисертацията, макар да имат своето място в нея и биха могли да подсилят разсъжденията на автора в началото или в края ѝ. Затова ги оставям без внимание. Вътрешната защита на дисертацията пред катедра История на философията на СУ

показа недвусмислено, че както темата, така също интерпретациите и доводите на дисертанта, изложени в писмена форма и защитени пред публика, са обект на споделен интерес и на заслужено признание от страна на философската колегия. Публикациите и изявите на Калинов на научни форуми удостоверяват, че тезите и резултатите от изследването му са познати в достатъчна степен и в интердисциплинарен контекст. Тези резултати удовлетворяват напълно изискванията на Закона и на Правилника на СУ.

Единият от приносите ѝ изтъква новаторското ѝ място в българската култура и научни интереси. Това е така, защото психоанализата вирее (все още) слабо на „българска почва“. И това важи с особена сила за учението на Фройд. Вярно, по-нови течения в психоанализата са част от терапевтични практики и верую на специализирани общества, но класическите текстове на Фройд едва напоследък започнаха да излизат на български език в прецизен превод и съпроводени с професионален коментар. За съжаление и университетските курсове по психология не са преодолели недоверието си към т. нар. фройдизъм. Ето защо изследването на Калинов запълва една дълготрайна празнина в научния живот у нас. Всеки може да се увери в това, ако обърне внимание на прецизната реконструкция в дисертацията на етапите от развитието в схващанията на Фройд за целите, постиженията и пределите на психоанализата. При това дисертантът не се е поддал на младежка самоувереност, а е проявил в най-висша степен научна почтеност, следвайки като редовен студент психология паралелно на работата си като изследовател. Същевременно дисертацията е философска. И това само по себе си заслужава уважение, доколкото след идеологическото реабилитиране на Фройд идеите му срещнаха горещ прием от страна на литератори, изкуствоведи и културолози, но останаха встрани от интереса и на общата философия, и на история на философията. В тази връзка ще отбележа специално факта, че в хода на работата си Калинов осъзна тази ситуация и се отказа от първоначалната идея да изследва (на този етап) едно по-ново течение в психоаналитичния подход, повлияно от фундаменталната онтология на М. Хайдегер. И дори ако някой сметне този отказ само за наваксващ първосвещенически жест, то това е и добродетелен жест на научно благоразумие.

Защото акцентирането върху темата за истината във връзка с психоанализата е едно, за мнозина, непосилно начинание. Всички опити досега да се впишат теориите на Фройд в рамките на някоя концепция за истината, каквито познаваме от изследванията в епистемологията, „удрят на камък“. И това е изтъкнатото в дисертацията на много места. Изказванията на Фройд за същността и ролята на истината в собственото му

учение са спорадични, понякога дори наивни, а в контекста на рецепцията им – и подвеждащи. Рефлексите върху тях са редки, в повечето случаи предубедени и прибързани, а когато са били проведени с известна последователност са се оказвали противоречиви и парадоксални. Затова сякаш истината е била изтласкана извън полето на психоанализата. Калинов не само показва, че тя има своето място на този терен, но и я „вкарва в игра“. Като „основен играч“.

Той прави това по един нетрадиционен, но не и непознат начин. Още Ф. Ницше беше поставил както въпроса за „ползата и вредата от историята за живота“, така и „за истината и лъжата в извънморален смисъл“. Подобни постановки се фокусират не (толкова) върху теоретическата същност на историята или на истината, колкото върху ролята и значението им в практиката на хората. Подобен подход можем да видим не само в ницшевата философия, но и в прагматизма. В края на живота си У. Джеймс представя схващанията си за една „прагматистка теория на истината“ (1907), но и продължението ѝ под формата на книга – *Значението на истината* (1909). Така че подходът на Фройд в психологията, в частност в психоанализата има своя паралел – все едно дали това е целенасочено или не – с тази нова нагласа към проблема за истината във философията, а навярно и в хуманитаристиката изобщо в края на XIX и началото на XX в. В връзка с „правенето на истината“ е достатъчно само да се спомене името на М. Фуко.

И тъкмо тук изпъкват своеобразието и значението от изследването и становището на Калинов по този въпрос. Самият избор на терминологията и акцентът още в заглавието на дисертацията върху „места“ на истината „омекотява“ в контекста на рационалността функциите, които свързваме с проблемите за истината. В хода на работата си Калинов изпробва и други определения за ролята на истината в психоанализата, но предпочете – при това на добри основания – да употреби дума, с която не се издигат претенции за валидност. Защото с напредването на проучването му и с преценката на резултатите от негова страна се стигна до убедителния извод, че истината в психоанализата (на Фройд) присъства постоянно като тема, като проблем, но сякаш е някакъв „плейсхолдър (както е прието да се говори за днешните компютърни програми), който постоянно приема друго съдържание и никога не остава удовлетворен. Същевременно местата на истината са не само празнини или прекъсвания, но и вместилища на чуждо, несъзнавано, объркано или неподходящо съдържание. Разкриването на тази вършена диалектика в тях разкрива психоанализата

като неklasическа „топика“, късаща с аристотеловата традиция, дистанцираща се от херменевтиката, съпротивляваща се на рефлексията изобщо.

От тук, напълно оправдано, Калинов извежда и като принос тезата си за най-същинската особеност в това, най-общо казано, инструменталистско разбиране за истината. Истината функционира в полето на психоанализата не като крайна цел, а като средство за осъзнаване и осмисляне на желанията. Защото от най-ранните си работи Фройд е разкрил не само как при човека потребностите се превръщат в амалгама от желания, но и как човекът има потенциалната възможност, но не винаги е в състояние, да се справя с желанията си: да ги степенува, отлага, потиска, изтласка или удовлетворява и сублимира. Но и да ги преценява с оглед принципите на реалността, на самосъхранението, на либидото, на удоволствието, а и на нещо отвъд удоволствието. От тук и изводът, че веритативната нагласа в психоанализата я превръща в своеобразна етика, при това не само в етика на автентичността (на желанията), но и на отговорността (в връзка с ближните) (с.319, 377, 380-388).

Заслугата на Калинов е и в това, че вместо ментална карта на съвкупността от механизми, правила и принципи за управление на желанията той предлага реконструкция на драматичния и изпъстрен с преломни моменти, дори с „кризи“, творчески път на Фройд. Само ще отбележа, че това е ¼ от обема на дисертацията. С това изследването му удовлетворява в максимална степен и профила на катедрата, която подкрепи начинанието му. В резултат от това разполагаме с добре обоснована теза за историческо развитие на фундаменталната нагласа към истината във връзка с усета за нейното забулване и разбулване. Не малко изследвания потвърждават, че в традиционните общества и при господството на омагьосани картини за света истината се преживява в динамиката на процеси, в които битийни свръхсили я скриват и разкриват. С настъпването на модерността и с разомагьосването на света този усет за насрещно отношение изчезва. Затова пък акцентът върху привидностите и идеологиите, върху предразсъдъците и илюзиите връща проблема в ползрението на изследователите с една радикална разлика. Ако преди моментите на забулване и разбулване на истината са зависели не (само) от човека и зад промяната им не се е предполагал злоумисъл, то сега тази амбивалентност започва да се схваща изцяло като човешко дело и в на малко случаи като излизаща от контрол, като самопричиняване на заблуда.

Изясняването на четирите разломни момента в развитието на психоанализата е осъществено по образцов начин и на няколко равнища: на текста, като са взети предвид редакциите и преводите, през призмата на интерпретациите, в контекста на

личната биография на Фройд, но и в контекста на културни модели, играещи ролята на архетипове. На пръв поглед изборът им е случаен, но тъкмо чрез тях Калинов доказва, че психоанализата ни среща с „истината“ за психичния ни свят, в който фантазиите са не по-малко ефективни от реални събития, вторичните преживявания – заместват първични, терапевтите се оказват не само наблюдатели, а участници от живота на пациентите, враждат се не само в настоящето, но и в миналото им, класическата представа за Аза се разклаща из основи, самата анализа се превръща от лечение в начин на живот. Тази генеалогия, характеризирана като „симптоматично четене“, може и да не е изчерпателна, навярно някои биха се изкушили да я представят в по-системен вид. Но тя е достатъчна за да очертае сложната, едновременно изплъзваща се и провокираща интереса на изследователя природа на несъзнаваното.

Затова пък средствата за проникване в топологията на несъзнаваното, на които е посветена цялата част втора от дисертацията, определено се подчиняват на последователност и дори на йерархия. Не случайно последното от тях – разказът – организирането на жизнената история в някакво единство стои накрая. То компенсира (или поне би трябвало да компенсира) смисловите дефицити на останалите. При Калинов обаче то придобива значение за преосмислянето и на ролята на психоанализата изобщо. Завръщането в миналото на индивида, разкопаването на архаичните пластове в психиката му е не само диагностика на детерминираността, археология за застинали неясноти и травми, разплитане на желания, а и отваряне на хоризонти, реформиране на нагласи, събуждане на потенциали. На езика на философията става дума за направа на субекта, за произвеждане на събития, в които изпъква усетът за онази изначална свобода, която никога нормативност не може да погълне. „Историзирайки миналото в настоящето“ (Калинов), психоанализата се оказва и събуждане на възможности, трасиращи условията за трансформация. Кое то придава аргументирана валидност на тезата за етическото значение на проблема за истината в психоанализата.

В процеса на работа върху дисертацията Валентин Калинов положи специални усилия и да направи текста си по-достъпен за четене и дискусия. Наред с това целенасочено бе избрал и трайно продължи да се придържа към идеята, че за самата психоанализа е присъщо да си служи с метафорично-концептуален език, но и че собствената му реконструкция трябва следва такъв стил. Всичко това налага понякога многократно връщане към заплетени фрази, събужда подозрения дали реториката не измества липсата на доказателства. Доколкото мога да преценя, по-голяма читателско

търпение ще постигне яснота и ще открие аргументи. Убеден съм, че дисертацията отговаря напълно на стандартите за научност.

С Валентин Калинов нямам съвместни публикации.

Заключение. Като имам предвид изброените постижения на дисертационния труд на Валентин Константинов Калинов, детайлните му познания в областта на направените изследвания, способността му да дефинира оригинални тези и уменията му да защитава предложените изводи, давам своето положително становище и еднозначно смятам, че журито трябва да му присъди единодушно научно-образователната степен “доктор”.

Изразител на становището

София, 07 октомври 2019 г.

(проф. дфн Стилиян Йотов)
катедра История на философията
СУ „Св. Климент Охридски”